

Michał Zieliński

Sytuacja materialna studentów w świetle badań budżetowych

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 15-16, 219-229

1981-1982

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

aparat fotograficzny (20%), 4% — motocykl (1%). Pod względem wyposażenia w wymienione dobra studenci niezbyt odbiegali od osób pracujących. Znacznie większa różnica na niekorzyść studentów występowała w grupie dóbr, które użytkować można posiadając mieszkanie: lodówka, pralka, telewizor. Posiadało je 3—5% studentów i 69—81% pracujących.

Ponad dwie trzecie badanych (68%) korzystało co najmniej z jednej z form oszczędzania w PKO. Najpopularniejsze były: książeczki obiegowe, które posiadało 41,0% i mieszkaniowe — 34,2%. Książeczki systematycznego oszczędzania miało 13,6%, a książeczki samochodowe — 6,2% studentów. Najniższy odsetek — 2,5% — występował w przypadku pozostałych form oszczędzania, tj. książeczek wysokoprocentowych, bonów premialnych, lokacyjnych itd.

Kwota oszczędności przypadająca na przeciętnego studenta wynosiła 6742,85 zł, było to mniej niż wynoszą wkłady oszczędnościowe w PKO przeliczane na jednego mieszkańca, w skali kraju (9479 zł).⁴ Struktura oszczędności studenckich była następująca: 47% całości wkładów ulokowanych było na książeczkach mieszkaniowych, 21% na książeczkach obiegowych, 12% na książeczkach systematycznego oszczędzania, 9% na książeczkach samochodowych. W badanym miesiącu nastąpił przyrost wkładów o 79 zł (1,1%), z czego większość — 41 zł — powiększyła zasoby na książeczkach mieszkaniowych. Ponadto w dniu rozpoczęcia notowań, badani dysponowali przeciętnie zasobem gotówki wynoszącym 542 zł.

Dochody pieniężne wynosiły 2434 zł i były o 276 zł niższe od wydatków (łącznie z przyrostem oszczędności w PKO). Oznaczało to, że zasób gotówki uległ w trakcie badań zmniejszeniu do 266 zł.

Wysokość i strukturę dochodów i wydatków zestawiliśmy w tabeli 1. Dane te wskazują, że prawie połowa (49,4%) dochodów studenckich pochodzi z pomocy państwa, 42,8% przychodów ma swoje źródło w pomocy rodziny a tylko niecałe osiem procent stanowią zarobki własne studentów.

Największą grupą wydatkową były zakupy żywności. Stanowiły one jedną trzecią całości wydatków. Z tego niemal dokładnie połowa (451 zł) przypadła na opłaty za posiłki w żywieniu zbiorowym. Odzież i obuwie angażowały około jedną piątą, a mieszkanie (łącznie z wpłatami na książeczki mieszkaniowe) 10% wydatków. Podobna była skala wydatków (9,6% ogółu) na kulturę (kino, teatr, książki i prasę), oświatę (podręczniki i pomoce naukowe) oraz sport i turystykę. Używki, tj. alkohol i wyroby tytoniowe, pochłaniały łącznie 7,3% typowego budżetu studenckiego.

Podobnie jak w przypadku zasobów, budżety studenckie porównać można z pracowniczymi. Możliwe są tutaj dwa układy odniesienia: gospodarstwa jednoosobowe i gospodarstwa wieloosobowe o podobnym po-

⁴ *Ibid.*, s. 443.

Tab. 1. Pieniężne dochody i wydatki studentów w przeliczeniu na 1 osobę (w złotych i procentach)

Cash incomes and expenditures of students calculated for one person (in zlotys and per cents)

Dochody	W złotych	W procentach	Wydatki	W złotych	W procentach
Pomoc państwa:	1201,55	49,4	Żywność	906,27	33,4
Stypendium	984,78	40,5	Napoje		
Nagroda	195,65	8,0	alkoholowe	141,01	5,2
Dopłata do stancji	21,12	0,9	Wyroby tytoniowe	57,70	2,1
Pomoc rodziny:	1041,93	42,8	Odzież i obuwie	520,56	19,2
Rodziców	966,46	39,7	Wydatki		
Krewnych	75,47	3,1	mieszkaniowe	271,99	10,0
Pozostałe dochody	190,11	7,8	Higiena i ochrona		
Zarobki własne	150,23	6,2	zdrowia	118,97	4,4
Pożyczki	22,52	0,9	Kultura, oświata,		
Inne dochody	17,36	0,7	sport, turystyka	260,62	9,6
Razem dochody	2433,59	100,00	Komunikacja	143,63	5,3
Wykorzystanie			Pozostałe,	289,65	10,7
początkowego			w tym:		
zasobu			przyrost		
pieniężnego	276,81	×	oszczędności		
			w PKO	79,11	3,3
			Razem wydatki	2710,40	100,0

Tab. 2. Struktura wydatków w gospodarstwach studenckich i pracowniczych w 1978 r. (procenty — punkty procentowe)

Structure of expenditures in students' and employees' households in 1978 (per cents — per cent points)

Wydatki	Udział w całości wydatków (w procentach)		Różnica (A-B) w punktach procentowych	C — gospodarstwa pracownicze o dochodach 2—3 tys. zł na 1 osobę	Różnica (A-C) w punktach procentowych
	A — studenci	B — pracownicy gospodarstwa jednoosobowe			
Żywność	33,5	33,2	+0,3	49,4	-15,9
Napoje alkoholowe	5,2	2,6	+2,6	2,5	+3,7
Wyroby tytoniowe	2,1	1,5	+0,6	2,0	+0,1
Odzież i obuwie	19,2	15,6	+3,6	14,4	+4,8
Wydatki mieszkaniowe	10,0	17,1	-7,1	14,6	-4,6
Higiena i ochrona zdrowia	4,4	4,8	-0,4	3,1	+1,3
Kultura, oświata, sport i turystyka	9,6	11,3	-1,7	6,7	+2,6
Transport	5,3	4,8	+0,5	3,8	+1,5
Pozostałe	10,7	9,1	+1,6	3,5	+7,2

ziomie przychodów na osobę. Porównanie takie zawarte jest w tabeli 2.

Porównując wydatki jednoosobowych gospodarstw studenckich i pracowniczych pamiętać należy o tym, że wysokość wydatków studentów

była niższa (o 2205 zł) i stanowiła 55,1% tego, co wydawane było przez pracujących. Bardzo duża zbieżność występowała natomiast w strukturze rozchodów. Odchylenia zawierają się w przedziale, od $-1,7$ do $+3,6$ pkt. procentowego. Jedynym wyjątkiem, co nietrudno wyjaśnić, są wydatki mieszkaniowe, których udział w budżecie studenckim był niższy o $-7,1$ pkt. proc. Wynika to z niskich opłat za miejsca w domach studenckich. Dokładna niemal zgodność odsetka wydatków na żywność jest sprzeczna ze znaną prawidłowością Engla głoszącą, że w miarę wzrostu dochodu procentowy udział wydatków na żywność maleje. W przypadku wydatków studenckich wymienić można kilka przyczyn ubocznych zawierających działanie tego prawa. Są to niskie ceny posiłków w stołówkach i znacznie większa dostępność artykułów spożywczych w środowisku studenckim niż w innych środowiskach, czemu sprzyja dobrze rozwinięta na terenie uczelni sieć małej gastronomii, sprzedającej posiłki po kosztach własnych, a także znaczna pomoc żywnościowa rodziców. Natomiast porównanie struktury wydatków studenckich i gospodarstw pracowniczych o podobnym poziomie przychodów wykazuje znacznie większe różnice (zwłaszcza w przypadku wydatków żywnościowych).

W dotychczasowej analizie koncentrowaliśmy się na dochodach pieniężnych i ich rozdysponowaniu na zakup dóbr i usług. Jest to jednak tylko jedna z dróg, którą do studentów docierają środki konsumpcji. Drugą jest spożycie naturalne. Pojęciem tym określa się spożycie dóbr i usług, których uzyskanie nie wymagało nakładów pieniężnych. W skład jego wchodzi tzw. samozaopatrzenie i świadczenia społeczne w naturze. W przypadku środowiska studenckiego za formę samozaopatrzenia uznać można pomoc rzeczową rodziców. Obejmuje ona przede wszystkim zakupy odzieży, obuwia, trwałych dóbr konsumpcyjnych oraz pomoc żywnościową (paczki i żywność spożywana podczas pobytu w domu). Notowanie przez badanych wszelkich form pomocy rodzicielskiej pozwoliło oszacować jej wysokość na 597 zł (por. tab. 3) z czego: 42,4% przypadało na pomoc żywnościową, 54,3% — na zakup odzieży i butów, 3,3% — na pozostałe dobra.

Drugim elementem spożycia naturalnego są świadczenia społeczne w naturze. Określić je można w oparciu o wydatki budżetu państwa na utrzymanie stołówek i domów studenckich. W r. 1978 wyniosły one 1 mld 379 milionów zł.⁵ W przeliczeniu na 1 studenta dotacja ta wynosiła 375 zł miesięcznie. Z tej formy pomocy nie korzystają wszyscy studenci, bardzo rzadko występuje ona w przypadku studentów mieszkających z rodzicami. Najwyższa jest w grupie mieszkańców DS, korzystających jednocześnie z pełnego wyżywienia stołowego. Dotacje do sto-

⁵ *Ibid.*, s. 437.

Tab. 3. Pomoc rzeczowa rodziców w przeliczeniu na 1 osobę
Material aid from parents calculated for one person

Wyszczególnienie	Odsetek osób otrzymujących (w procentach)	Wartość pomocy (w złotych)	Wskaźnik struktury (w procentach)
Pomoc żywnościowa,	84,0	252,57	42,4
w tym: mięso	73,9	65,96	11,6
Obuwie	7,0	126,89	21,4
Odzież	13,1	196,96	32,9
Pozostałe dobra	5,6	20,47	3,3
Ogółem	(X)	596,90	100,0

łówek i DS w przeliczeniu na jednego korzystającego wynosiły odpowiednio 300 zł i 660 zł, a w przeliczeniu na 1 badanego wynosiły łącznie 626 zł, z czego 202 zł przypadało na dopłaty do stołówek, a 424 zł do DS.

Przeprowadzone szacunki umożliwiają wyliczenie całkowitych przychodów studenckich (obejmujących dochody pieniężne, bytowe świadczenia społeczne w naturze oraz pomoc rzeczową rodziców) i struktury ich rozdysponowania. Dane zawarte w tabeli 4 wskazują, że całkowite przychody studenckie wynosiły ca 3859 zł, z czego jedynie 63% docierało do studentów w postaci pieniężnej. Całkowite przychody w ponad połowie (52,6%) pochodziły z pomocy państwa, w 42,5% z pomocy rodziny a jedynie niecałe 5% miało źródło w zarobkach własnych. W strukturze rozdysponowania całkowitych przychodów największymi pozycjami były: żywność — 32%, mieszkanie — 21% i odzież — 20,5%.

Interesujące jest zestawienie wyników omawianych badań z podobnymi prowadzonymi w r. 1957 przez W. Feldmanową i A. Luszniwicza.⁶ Objęły one 51 osób spośród studentów uczelni warszawskich, mieszkających w domach studenckich. Dla porównań z całej badanej w r. 1978 populacji wyodrębniliśmy grupę 130 mieszkańców DS (dane o dochodach i wydatkach tej grupy różnią się nieco od uprzednio podanych dotyczących całości).

Porównanie wyników obydwu tych badań może dać przybliżoną odpowiedź na pytania dotyczące skali zmian warunków bytowych studentów, zmian struktury ich dochodów i wydatków itd. Przy porównaniu trzeba pamiętać, że wyników obydwu badań nie można uznać za w pełni reprezentacyjne dla całego kraju. Nie pokrywają się one zapewne równie dokładnie z przeciętnymi wydatkami rocznymi. Stąd też wysuwane

⁶ O wynikach tych badań szerzej traktują W. Feldmanowa i A. Luszniwicz: *Wyniki badań budżetów studenckich w Warszawie*, „Przegląd Zagadnień Socjalnych”, 1957, nr 12, s. 12—19. Dane dotyczące budżetów studenckich przytaczane w niniejszym opracowaniu pochodzą z tego artykułu.

Tab. 4. Całkowite przychody studenckie i ich rozdysponowanie w przeliczeniu na 1 osobę (w złotych i procentach)
Total incomes of students and their spending calculated for one person (in zlotys and per cents)

Przychody	W złotych	W procentach	Rozchody	W złotych	W procentach
Całkowite przychody:	5838,62	100,0	Spożycie ogółem	4115,43	100,0
1. Według form:			1. Żywność	1318,37	32,0
Przychody pieniężne,	2433,59	63,1	wydatki własne	863,82	21,1
w tym:			pomoc rzeczowa rodziców	252,77	6,2
świadczenia społeczne			dopłata do stołówek	201,78	4,7
pieniężne	1201,55	31,1	2. Mieszkanie	898,34	21,8
W naturze	1425,03	36,9	wydatki własne	250,87	6,2
świadczenia społeczne			dopłata do DS	626,35	15,1
w naturze	828,13	21,5	dopłata do stacji	21,12	0,5
pomoc rzeczowa rodziców	596,90	15,4	3. Użytki	198,71	4,8
2. Według źródeł	3858,62	100,0	4. Odzież i obuwie	844,41	20,5
Pomoc państwa	2029,68	52,6	wydatki własne	520,56	12,7
Pomoc rodziców	1638,83	42,5	pomoc rzeczowa rodziny	323,85	7,8
Pozostałe przychody,	190,11	4,9	5. Kultura	260,62	6,4
w tym:			6. Pozostałe dobra i usługi materialne	594,98	14,5
zarobki własne	150,23	3,8			

Tab. 5. Przychody studenckie w latach 1957 i 1978 (w złotych i procentach)
Students' incomes in 1957 and 1978 (in zlotys and per cents)

Wyszczególnienie	1957		1978			
	w złotych	w procentach	w złotych	w procentach		
Dochody pieniężne	519	32	100	2347	80	100
Pomoc państwa	401	63	77	1397	48	59
Pomoc rodziny	62	10	12	734	25	32
Inne dochody	56	9	11	216	7	9
Pomoc rzeczowa rodziców	122	18	×	576	20	×
Razem przychody	641	100	×	2923	100	×

wnioski mają charakter ogólny, informując bardziej o kierunkach przeobrażeń niż dokładnej skali.

Dochody pieniężne w przeliczeniu na jednego badanego wynosiły w 1957 r. 519 zł i wzrosły w ciągu dwudziestu jeden lat do 2347 zł. Był to wzrost 4,5-krotny. Oznacza to, że rosły one w tempie około 8% rocznie. Relacja studenckich dochodów pieniężnych do przeciętnej płacy (1362 zł — 1957 r. i 4686 zł — 1978 r.) wynosiła w tych dwóch latach 0,38 i 0,50. Natomiast relacja do miesięcznej wartości, liczonego w ce-

nach bieżących spożycia *per capita* (odpowiednio 725 zł i 3230 zł) była podobna i wynosiła 0,72—0,73.⁷ Wynika z tego, że dochody studentów rosły w tempie zbliżonym do nominalnej wartości spożycia i szybciej niż nominalne płace.

Struktura dochodów uległa wyraźnym zmianom (por. tabela 5). Udział pieniężnej pomocy państwa w całości dochodów zmniejszył się z 77% (401 zł) do 59% (1397 zł), odpowiednio powiększył się udział pomocy pieniężnej rodziny, z 12% (62 zł) do 32% (734 zł). Udział pozostałych dochodów (głównie zarobków własnych) spadł z 11% (56 zł) do 9% (216 zł). Odnosząc wartość pomocy pieniężnej państwa do przeciętnej płacy w obydwu latach otrzymujemy identyczną relację 0,3. Można z tego sądzić, że spadek udziału stypendium i nagród w dochodach nie wynikał ze zmniejszenia świadczeń z budżetu państwa, lecz ze wzrostu ogólnego poziomu zamożności, pozwalającego rodzinom na zwiększoną pomoc dla studiujących.

Jak wiadomo, poza przychodami pieniężnymi studenci korzystają z pomocy rzeczowej rodziców i państwa.⁸ Pomoc rzeczowa rodziców wynosiła w 1957 roku 122 zł, na co składała się pomoc żywnościowa (86 zł) i zakupy odzieży i obuwia (36 zł). W 1978 roku wysokość tej pomocy wyniosła 576 (odpowiednio 239 zł i 337 zł). Pomoc rzeczowa wzrosła 4,7-krotnie czyli nieco szybciej niż dochody pieniężne, ale znacznie wolniej niż pomoc pieniężna, która zwiększyła się dwunastokrotnie. Charakterystycznym zjawiskiem jest przesunięcie ciężaru pomocy rzeczowej z żywności na odzież i obuwie.

Uwzględnienie dochodów *in natura* zwiększało dochody studenckie do 614 zł w roku 1957 i 2923 zł w r. 1978, powodowało też zmianę udziału pomocy rodziny odpowiednio do 29% (184 zł) i 45% (1370 zł). W sumie dochody pieniężne i pomoc rzeczowa rodziców stanowiły w obydwu latach równowartość 90% spożycia *per capita*.

Wydatki studentów podczas prowadzonych w maju 1957 r. badań ankietowych ustalone zostały w analogicznej wysokości, jak dochody, tj. 519 zł. Z tego (por. tab. 6) 62% przypadało na żywność, 9% — na odzież i obuwie, 10% — na kulturę, 5% — na przejazdy, 4% — na pomoce naukowe, 10% — na pozostałe wydatki. Wydatki ustalone podczas badań

⁷ Dane o przeciętnych płacach pochodzą z *Rocznika statystycznego GUS 1961*, Warszawa 1961, s. XLIV i *Rocznika statystycznego GUS 1979*, Warszawa 1979, s. XXXIV. Dane dotyczące wartości spożycia przypadającego na jednego mieszkańca miesięcznie, pochodzą z obliczeń własnych, w oparciu o dane z wymienionych roczników.

⁸ Zagadnienie pomocy rzeczowej państwa w zakresie usług bytowych (między innymi dopłaty do domów studenckich, stołówek itd.) zostało w naszych rozważaniach pominięte.

Tab. 6. Wydatki studenckie ustalone w badaniach ankietowych (A) i budżetowych (B) w latach 1957 i 1978 (w złotych i procentach)
 Student expenditures from questionnaire surveys (A) and budget examinations (B) in 1957 and 1978 (in zlotys and per cents)

Wyszczególnienie	1957				1978	
	A		B		B	
	w złotych	w procentach	w złotych	w procentach	w złotych	w procentach
Zywność	321	62	257	43	901	38
Odzież i obuwie	46	9	106	18	541	22
Kultura	54	10	46	8	126	5
Pomoce naukowe	21	4	18	3	49	2
Przejazdy	24	5	32	5	145	6
Pozostałe	53	10	127	23	623	27
Razem	519	100	586	100	2425	100

Tab. 7. Wydatki studentów w latach 1957 i 1978 (w złotych, procentach i punktach procentowych)⁹
 Student expenditures in 1957 and 1978 (in zlotys, per cents, and per cent points)

Wyszczególnienie	1		2		3
	1957		1978		(2-1)
	w złotych	w procentach	w złotych	w procentach	w pkt. proc.
Zywność *	250	42,6	843	34,8	-7,9
w tym: stołówka **	152	27,0	446	18,3	-8,7
Napoje alkoholowe	9	1,5	124	5,1	+3,6
Wyroby tytoniowe	11	1,9	58	2,5	+0,6
Mieszkanie	40	6,8	120	4,8	-1,9
Odzież	74	12,7	440	18,2	+5,5
Obuwie	32	5,4	101	4,2	-1,2
Kultura (kino, teatr, książki, prasa)	46	7,8	126	5,2	-2,6
Pomoce naukowe	18	3,1	49	2,0	-1,1
Przejazdy	32	5,4	145	6,0	+0,6
Higiena	14	2,4	110	4,5	+2,1
Pozostałe wydatki	60	10,4	309	12,7	+2,4
Razem	586	100,0	2425	100,0	×

* Dane dla r. 1957 różnią się od podanych w tabeli 6 ze względu na przesunięcie piwa z żywności do napojów alkoholowych.

** Dane nie w pełni porównywalne.

budżetowych były wyższe i wynosiły 586 zł. Odmienna była też struktura wydatków (por. tab. 6 i 7). Niższy był udział wydatków na żywność — 43%. Wynikało to z tego, że w czerwcu część studentów, wcześ-

⁹ Dane dla r. 1957 z badań budżetowych.

niej kończąc sesję, nie wykupowało obiadów na drugą połowę miesiąca. Wyższy był natomiast udział wydatków na obuwiu i odzież.

Z kolei w tabeli 7 zestawione zostały wysokości wydatków w rozbięciu na 11 pozycji. Pozwala to na nieco lepsze wniknięcie w zmiany struktury wydatków. Wprawdzie szereg wymienionych czynników powoduje, że przedstawione dane nie są w pełni porównywalne, mimo to można sformułować pewne ogólne wnioski. Dotyczą one:

- 1) spadku udziału wydatków na żywność i mieszkanie, co oznacza wzrost funduszu swobodnej konsumpcji, tj. kwoty, którą student może wydawać po zaspokojeniu potrzeb o charakterze podstawowym;
- 2) wzrostu udziału wydatków na odzież i obuwiu oraz używki;
- 3) stabilizacji bądź nawet spadku względnych wydatków na kulturę i naukę.¹⁰

Możemy także podjąć próbę oszacowania zmian dyspersji wydatków. W 1957 r. zawierały się one w przedziale od 303 zł do 1028 zł. Oznacza to, że stosunek wydatków maksymalnych do minimalnych wynosił 3,4 : 1. W 1978 r. wydatki maksymalne wynosiły 6189 zł a minimalne 1052 zł (relacja 5,9 : 1). Odnosząc ekstremalne wydatki do płacy przeciętnej stwierdzamy, że zawierały się one w przedziale od 22,3% do 75,5% w r. 1957 i od 22,4% do 129,6% w r. 1978. W 1957 r. odchylenie standardowe wydatków wynosiło 118 zł, a współczynnik zmienności 22,5%. Analogiczne miary w 21 lat później wynosiły odpowiednio 884 zł i 36,5%.¹¹ Wskazuje to na zwiększenie stopnia zróżnicowania wydatków. Przyjmując w r. 1957 podział badanych na cztery grupy wydatkowe o przedziałach równych 100 zł (85% wartości odchylenia standardowego), otrzymujemy następujący ich rozkład: do 400 zł — 15%, do 499 zł — 34%, do 599 zł — 29% i ponad 599 zł — 22%. Zakładając w r. 1978 grupowanie badanych populacji przy wielkości przedziału równego identycznemu odsetkowi wartości odchylenia standardowego (750 zł), będziemy mieć następującą strukturę: do 1750 zł — 28%, do 2500 zł — 29%, do 3250 zł — 30% i ponad 3250 zł — 21%. Różnica w rozkładzie sprowadza się zatem do przesunięcia między dwoma grupami o najniższych wydatkach. Równocześnie zmniejszył się z 15% do 11% odsetek studentów

¹⁰ Wniosek ten sformułowany jest dwuznacznie ze względu na prawdopodobne zaniżenie wydatków na żywność w badaniach budżetowych z r. 1957. Jeżeli założymy, że rzeczywiste wydatki na żywność były w r. 1957 wyższe, wówczas udział wydatków na pomoce naukowe i kulturę był odpowiednio niższy. W takim przypadku nie musiał wystąpić spadek wydatków na te dobra, tak jakby wynikało to z danych, zawartych w tabeli 7.

¹¹ Odchylenie standardowe i współczynnik obliczone zostały przez autora. W przypadku miar dyspersji dla r. 1957 były one obliczone na podstawie danych zawartych w artykule cytowanym w przypisie pierwszym.

o wydatkach niższych od wysokości minimalnej płacy (równej w obydwu latach przeciętnej wysokości stypendium — odpowiednio 400 zł i 1400 zł).

Przeprowadzone porównania nie pozwalają na pełną i dogłębnie uzasadnioną odpowiedź na pytanie o charakter zmian budżetów studenckich. Wydaje się jednak, że z dużą dozą prawdopodobieństwa stwierdzić można, że:

1) przychody studentów rosły w tempie zbliżonym do tempa wzrostu płac; wzrost ten był mniej więcej taki sam w przypadku dochodów pieniężnych jak i pomocy rzeczowej rodziny;

2) zmiany struktury wydatków były dość typowe dla okresów dynamicznego wzrostu dochodów, dotyczy to zarówno zmian, które ocenić należy pozytywnie (spadek udziału wydatków żywnościowych i mieszkaniowych i wzrost udziału wydatków na dobra trwałe), jak i zmian negatywnych (wzrost udziału wydatków na używki);

3) zarysowuje się niepokojąca tendencja spadku udziału wydatków na kulturę i pomoce naukowe, w przypadku potwierdzenia występowania tej tendencji przez inne badania musi ona być uznana za sygnał alarmowy;

4) wystąpiło pewne zwiększenie dyspersji dochodów, ale równocześnie wężeniu uległa grupa studentów o dochodach i wydatkach, których poziom można określić jako niski.

РЕЗЮМЕ

В 1978 г. в Люблине были проведены исследования студенческих бюджетов. Эти исследования дали возможность установить уровень доходов студентов, вникнуть в структуру их доходов и расходов.

Сопоставление результатов наших исследований с результатами подобных исследований, проведенных в 1957 году, позволило также сделать выводы относительно динамики студенческих доходов и преобразования их структуры потребления:

1) динамика потребления у студентов была близка темпу роста заработной платы в обобществленном хозяйстве;

2) дисперсия студенческих доходов увеличилась;

3) изменение структуры потребления отвечало закону Энгеля: уменьшение расходов на продукты питания за счет увеличения расходов на предметы длительного пользования;

4) наметилась тенденция к незначительному росту расходов на культурные цели и к быстрому росту расходов на некоторые продукты (например, спиртные напитки).

SUMMARY

In 1978 the authors examined the budgets of students in Lublin. The studies made it possible to find out the level of student incomes and offered an insight into their income and expenditure structure.

A comparison of these results with those of a similar investigation carried out in 1957 allows some conclusions to be drawn about the dynamics of students' incomes and changes in their consumption structure. The conclusions may be summed up as follows:

- 1) the dynamics of student consumption was similar to the rate of wage rises in socialized economy;
- 2) the dispersion of students' incomes increased;
- 3) changes in the consumption structure were in agreement with Engel's law, i.e., a fall in the expenditures for food and an increase in those for durable goods;
- 4) there appeared a disadvantageous tendency towards a small increase in the expenditures for student cultural activities and a quick growth of the expenditures for stimulants.